

Vooral kritisch
blijven nadenken

Noorderlicht
ROTTERDAM
dienst

Zondag 6 augustus 2023
Voorganger: ds. Niels de Jong

Preek

Dienst 6 augustus 2023, voorganger: ds. Niels de Jong

Vooral kritisch blijven nadenken

Misschien ken je dit vooroordeel tegen het christelijk geloof wel: het vooroordeel dat christenen niet echt kritisch zouden nadenken. Want, zo luidt die kritiek, als je een beetje nadenkt, zeker als je een beetje wetenschappelijk denkt, dan kom je er wel achter dat het hele geloof niet waar kan zijn, dat het onzin is, of niet veel meer dan een sprookje. Deze kritiek kun je in milde en vriendelijke varianten tegenkomen in het gewone leven; onvriendelijkere en lomper varianten klinken er op social media als Twitter (of X, al kan ik daar nog niet aan wennen...). Nu zijn er zeker christenen te vinden die aan deze vooroordelen voldoen. Die klakkeloos aannemen wat hen verteld is en er verder nauwelijks kritisch over nadenken. Maar dit zit niet in het christelijk geloof opgesloten. Integendeel, bijvoorbeeld in de bijbelboeken Spreuken en Prediker vind je allerlei aansporingen om je verstand te gebruiken en kritisch na te denken. En Jezus bijvoorbeeld vraagt zijn volgelingen God lief te hebben met hun verstand. En vandaag staan we stil bij een verhaal uit Handelingen 17 waar ook al een open en kritische houding wordt aanbevolen.

Misschien is een reden voor dit verhaal in het boek Handelingen dat er toentertijd soortgelijke kritiek klonk. We weten bv. van Celsus, een bestrijder van het christendom uit de tweede eeuw, die denigrerend opmerkte dat het christelijk geloof echt iets voor 'slaven, vrouwen en kleine kinderen' – in die tijden mensen die niet geacht werden zelfstandig te denken of te beslissen. Het zou kunnen dat Lucas, de schrijver van Handelingen, zich ook al tegen dit vooroordeel aan het verzetten was. En benoemt Lucas daarom ook verderop in Handelingen 17 expliciet noemt dat 'vrouwen uit de hogere kringen' en 'een groot aantal mensen op de Areopagus, het centrum van de filosofie in die dagen, tot geloof komt'. Nou ja, hoe het ook zij – Handelingen 17 weerlegt niet alleen het vooroordeel van christenen als onkritische en onnadenkende mensen, maar het geeft ons ook een mooie, wijze houding om in het leven te staan. Hier willen we vooral over nadenken.

Voordat we het gedeelte lezen, even wat informatie vooraf. In het boek Handelingen proberen Paulus en zijn medewerkers het goede nieuws over Jezus te verspreiden. In hoofdstuk 17 zijn zij inmiddels aanbeland in Europa en ze trekken van stad tot stad. En in elke stad is het hun strategie om te beginnen bij de mensen die al goed voorgesorteerd staan, namelijk mensen met een Joodse achtergrond, vertrouwd met de Bijbel, met de God van de Bijbel en met het idee dat God zou ingrijpen door middel van een messias, een verlosser. Nu was het niet zo dat die Joodse mensen ook heel gemakkelijk te overtuigen waren dat de verwachte messias gekomen was in de persoon van Jezus. Het kon verschillende kanten op met die Joden. Dat blijkt wel in Handelingen 17 waar Paulus eerst in Thessalonica komt en vervolgens in Berea.

[Lees nu het bijbelgedeelte Handelingen 17.]

Ooit zei iemand tegen me (die niet met geloof was opgevoed, maar belangstelling voor het geloof had gekregen) tegen me: 'ik heb het idee dat christenen meer nadenken over het leven'. Ik vond dat een mooi compliment. Deze jonge vrouw was dus vooral christenen tegengekomen die in het spoor van die mensen in Berea waren gegaan. Want die mensen in Berea waren ook mensen die hun verstand gebruikten.

Voor we ingaan op hoe we een voorbeeld kunnen nemen aan die mensen in Berea, eerst even stilstaan bij waarom er in Thessalonika er nu zulk hevig verzet kwam. Er kwamen wel mensen tot geloof, maar veel Joden gingen vol in de weerstand en mobiliseerden allerlei krachten in de stad, waardoor Paulus en zijn medewerkers al snel zichzelf in veiligheid moesten brengen door naar een volgende stad te gaan. Maar waarom die felle weerstand? Daarvoor moeten we een paar dingen weten. Die Joden waren geen kleine minderheid waren in het Romeinse Rijk, maar een behoorlijk grote groep, verspreid over zo'n beetje het hele Romeinse Rijk. In zo'n beetje elke stad van betekenis had je wel Joden. Was dat ook een groep met een omvang van betekenis. Of met een invloed van betekenis. Die Joden hadden destijds een uitzonderingspositie in het Romeinse Rijk. Ze hadden een aantal vrijstellingen om het zomaar te zeggen – daar was hard voor gevochten, daarvoor was veel bloed gevloeid. En dus kun je je voorstellen dat die Joden daar zuinig op waren. Al met al, gelet op de omstandigheden van een Romeinse bezetting, zo slecht hadden ze het niet voor elkaar. En ze probeerden te houden wat ze hadden. En door te geloven in de boodschap van Paulus, Silas en Timoteüs zou dat zo maar in gevaar kunnen komen. Want hun verhaal ging over Jezus, de ware messias en rechtmatige koning. Die eerst had geleden en was gestorven, maar daarna de dood had overwonnen. En dat het nu zaak was om die Jezus te erkennen als messias, in hem geloven dus.

Dit was een moeilijk verhaal voor die Joden in Thessalonica. Als ze Jezus het voor het zeggen zouden laten hebben in hun leven, dan was dat niet meer te verenigen met het dienen van de keizer. En dus kwam hun huidige positie in gevaar. En daarbij, het verhaal van een messias die was gekomen om te lijden en te sterven klonk ook al niet aantrekkelijk. Want als de messias dat al zou kunnen overkomen, dat zou dat zijn volgelingen natuurlijk ook zomaar kunnen overkomen. De Joden in Thessalonica waren helemaal niet bereid om hun invloed, macht, status, uitzonderingspositie op te geven. Die Kortom, die boodschap van Paulus bracht in gevaar dat wat ze zo zorgvuldig hadden opgebouwd. En daarom organiseren ze een rel met behulp van twijfelachtige figuren. Ze klagen Paulus en Silas aan, dat ze opstand aan het veroorzaken zijn, niet alleen in Thessalonica, maar in heel de wereld. En dat was genoeg voor heel veel verwarring, omdat de stad Thessalonica ook al een uitzonderingspositie had in het Romeinse Rijk; een uitzonderingspositie waar men net zo voorzichtig mee was. Thessalonica was een zogenaamde vrije staat, met eigen bestuurders en uitgezonderd van belasting aan Rome. Maar dit voorrecht kon eenzijdig vanuit Rome worden opgezegd, dus Rome moest te vriend worden gehouden. De ene, fundamentele regel in het Romeinse Rijk was: de keizer is Heer. Oftewel, de keizer heeft het voor het zeggen. De claim dat er mensen zijn die 'een andere koning' verkondigden, was als olie op het vuur in Thessalonica. Ook omdat er zo'n 20 jaar daarvoor in dat deel van Griekenland een bloedige burgeroorlog had gewoed over die alleenheerschappij van de keizer. In Thessalonica was men er dus veel aan gelegen om heel snel dit verhaal over 'een andere koning' te stoppen.

En dan in Berea, ca 75 kilometer verderop. Dezelfde boodschappers. Dezelfde strategie om bij de Joden in de synagoge te beginnen. Dezelfde boodschap. Maar een heel andere reactie. Terwijl ook de Joden daar dezelfde dingen te verliezen hadden. Maar die Joden in Berea reageren op die verkondiging van Paulus: 'nou aan zoiets als een lijdende messias die opstaat uit de dood – daar hadden we eerlijk gezegd nog niet eerder aan gedacht, maar laten we eens in de Schriften nagaan of het allemaal klopt'. En als ze dat onderzoek hebben gedaan, dan lezen we: 'en dus kwamen veel mensen uit Berea kwamen tot geloof'.

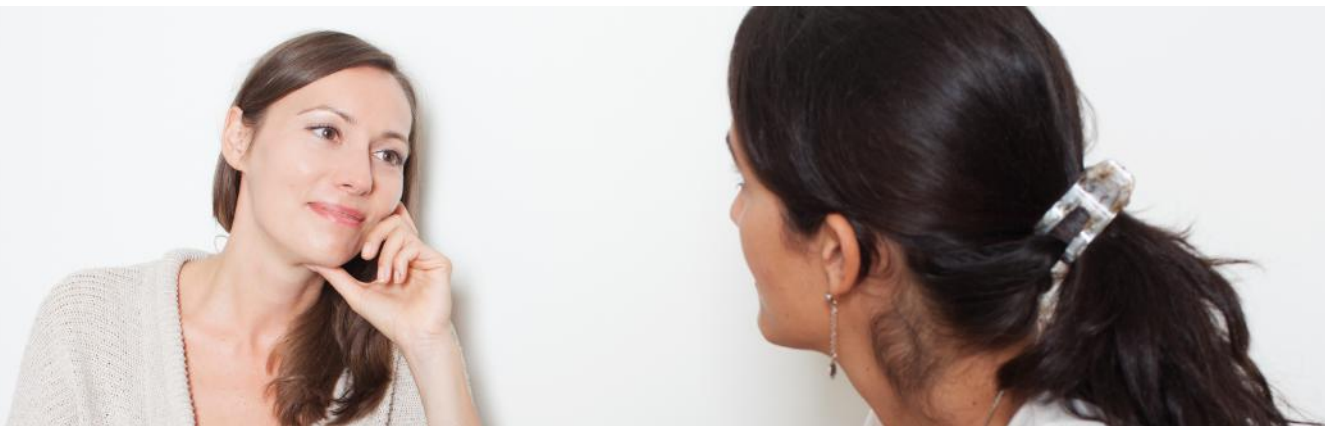

En Lucas schrijft het zo op dat je het verband wel moet zien – tussen die houding van de mensen in Berea en het positieve resultaat, namelijk dat veel mensen tot geloof kwamen. Wat het verband precies is, dat is nog moeilijk te zeggen. Dat heeft ook iets raadselachtigs, waarom gaat de een geloven en de ander niet. Dat raadsel kennen we allemaal. Misschien ben je met het geloof opgevoed, op precies dezelfde manier als je broer. Maar zit jij hier, ben je met het geloof bezig, en doet je broer er niets aan, zegt het hem niets. Of misschien ben je niet met het geloof opgevoed, maar ben jij onderweg vragen gaan krijgen, ben je gaan zoeken en bij de kerk en het geloof uitgekomen. Terwijl bijvoorbeeld je zus die zoektocht helemaal niet is begonnen, of hem wel is begonnen, maar heel ergens anders is uitgekomen. En zo heb je bv. ook verschillen tussen regio's in Nederland waar het geloof op de ene plek meer is aangeslagen dan op de andere. Of waarom er verschillen zijn tussen het ene of het andere land. Dat heeft iets raadselachtigs en daar kom je niet helemaal uit. Maar ook al worden zulke dingen niet helemaal duidelijk, het is ook weer niet zo dat tot geloof komen een soort kansspel is waarbij je geen enkele invloed hebt op de uitslag. Want zoals gezegd, Lucas schrijft het zo op dat je het verband wel moet zien – tussen die onderzoekende houding van de mensen in Berea en de vele mensen die daar tot geloof komen. Het is geen automatisme – er zijn mensen die enorm nagedacht hebben over de grote vragen van het leven. Die op onderzoek zijn gegaan, ook in de bijbel. Maar toch niet tot geloof kwamen. Er is geen rechtstreeks verband tussen je verstand gebruiken en geloven. En ergens lijkt me dat maar goed ook, zou ik zeggen. Want dan zouden de mensen met een hoger IQ in het voordeel zijn. Wat het verband dan precies wel is, is moeilijker te zeggen. Maar in ieder geval laat Lucas zien dat het zeker niet zo is dat je je verstand bij de voordeur moet achterlaten, als je het huis van het geloof binnen wilt. Integendeel, als je wilt geloven, dan doe je er goed aan om je verstand te gebruiken.

Nu we dit vooroordeel hebben we besproken, laten we kijken of die houding van die mensen in Berea ook onze houding zou kunnen worden. Want in zijn boek Handelingen laat Lucas steeds weer mensen en groepen zien die als voorbeeld dienen voor zijn lezers. Zo ook de mensen in Berea. En dan wil ik er vier dingen uithalen die relevant zijn voor ons vandaag de dag.

Allereerst, er staat de mensen in Berea zijn welwillend, beschaafd kun je ook zeggen. Deze mensen zijn Paulus en zijn collega's goedgezind. Dat is mooi als je zo nieuwe mensen tegemoet treedt, met een welwillende houding, met een open mind. Ik kan het mis hebben, maar volgens mij zijn wij vaak helemaal niet zo welwillend tegenover nieuwe mensen. Bv. op je werk. Komt er een nieuwe manager en die staat eigenlijk toch gelijk op 2-0 achterstand. Bv. in de kerk. Is er een spreker op zondag die je niet kent, dan moet ie zich eerst maar bewijzen. Of bv. nieuwe burens. Eerst maar eens kijken wat dat voor mensen zijn. Of in je netwerk. Die nieuwe moet zich eerst ook maar wat bewijzen. Bv. in de politiek - nieuwe politici – die kunnen we heel cynisch benaderen. Zo stonden die mensen in Berea er niet in. Die zijn welwillend. Prettige mensen natuurlijk. Ik hoop dat ik zo ben, eerlijk gezegd.

De tweede les, de mensen in Berea luisteren met belangstelling. Ze schortten hun oordeel op. Ze hebben niet hun conclusies al getrokken. Maar ze luisteren naar wat Paulus en de zijnen te vertellen hebben. Daar wordt je natuurlijk wijzer van. Als je iemand geen kans geeft, als je alleen maar wacht tot jij iets kunt zeggen, dan leer je natuurlijk niets. Maar dat is nog niet zo eenvoudig in onze tijd. Want door algoritmes zitten we natuurlijk zomaar in een bepaalde hoek. En worden we voortdurend bevestigd in wat we toch al vonden. Kun je dan met belangstelling luisteren naar iemand uit een andere hoek? Iemand uit een andere levensbeschouwelijke hoek, of iemand met een andere culturele achtergrond, of iemand met een andere politieke hoek? Ik denk dat het onze samenleving goed zou doen als er meer mensen met belangstelling voor de ander konden luisteren.

En dan als derde, de mensen in Berea gaan wat ze gehoord hebben van Paulus toetsen aan het woord van God. Dat is voor hen het toetsingscriterium. Ze weten dat zoiets belangrijks als de messias, door wie God beslissend zou handelen in deze wereld, degene die je de leiding van je leven zou moeten geven. Zoiets moet in de bijbel terug te vinden zijn. En zo is het met alle belangrijke dingen – voor gelovigen is de bijbel het toetsingscriterium, daar is waarheid te vinden. Dat is belangrijk voor ons, maar waarschijnlijk ook lastig. Om het toetsingscriterium buiten ons te leggen. In een boek van duizenden jaren oud. Een boek waar je moeite voor moet doen, om erachter te komen wat er werkelijk bedoeld wordt en hoe je dat kunt toepassen op vandaag. Om je door zo'n externe bron wat te laten zeggen. Dat spreekt niet vanzelf. Andere toetsingscriteria lijken meer voor de hand te liggen in onze tijd. Ik noem er drie. Bv je gevoel. Of de wetenschap. Of de meerderheid. En die lijken voor de hand te liggen, maar als je er even over nadent, bieden die geen stevige basis. Want er zijn weinig dingen zo wisselend als ons gevoel, en ons gevoel zit ook nogal eens mis. En de wetenschap gaat over wat mogelijk is, maar niet over wat goed is, niet over waarom dingen zijn zoals ze zijn. En de meerderheid – een snelle blik op de geschiedenis laat al zien dat de meerderheid gruwelijk mis kan zitten en ook vaak zit. En dat de meerderheid vaak ook een speelbal is van bepaalde zichtbare of onzichtbare krachten in een samenleving. En dus is het niet zo gek om als toetsingscriterium een bron te hebben die de tand des tijds heeft doorstaan. Zoals die mensen in Berea en zoals miljoenen mensen beproefd.

Als vierde, die mensen in Berea nemen het dus niet allemaal zomaar aan, maar gaan op onderzoek uit. Op dagelijkse basis staat er. En dat kun je je ergens wel voorstellen. Want er stond nogal wat op het spel voor hen. Want als Jezus werkelijk degene was die van God de macht had gekregen, dan zou Hij het dus voor het zeggen moeten krijgen. En als Jezus werkelijk de van God gezonden messias was, dan deden ze er goed aan om daarnaar te luisteren. Maar als de weg van die messias Jezus er eentje was van lijden en sterven, dan was het dus niet ongevaarlijk om die messias te gaan belijden. Dus er stond nogal wat op het spel. En daarom gaan ze op onderzoek uit - dagelijks. Maar dat doen ze met liefde voor de waarheid. Want als het klopt, dan hebben ze dat er allemaal voor over. Want als het klopt, dan is Jezus degene door wie God de wereld redt. Want als het klopt, dan is Jezus degene die uiteindelijk de leiding over alles en iedereen zal krijgen. En dan kunnen ze het beste doen wat Paulus later in Romeinen 14: 17 zal schrijven: 'Jezus in hun hart erkennen als Heer'.

En dat bevraagt ons. Zijn wij mensen die nagaan in de bijbel of het klopt met Jezus. Of hij degene die de wereld redt. Of hij degene is die toekomst biedt. En vervolgens die bijbel spellen om te zien hoe we die Jezus dan het beste kunnen zien en volgen. En als we ontdekken dat het klopt, durven wij het dan aan om uiteindelijk loyaler aan Jezus te zijn dan aan welke keizer ook. Hoeveel dat ook kost. En welke keuzes dat ook vraagt. Durven wij dat woord van God te volgen en keuzes aan te verbinden? Ook als ons dat niet uitkomt? Ook als onze status of onze positie in gevaar komt?

Dagelijks onderzochten die mensen in Berea het woord. Want als je iets nodig hebt, als je tegendraads gaat leven – en dat doe je als je in Jezus gelooft -, dan is het wel dagelijkse instructie, dagelijkse uitleg, dagelijkse leiding vanuit dat Woord. Anders ben je voor je het weet weer net als iedereen aan het leven, en waai je zo'n beetje met van alles mee, en ben je al te snel onder de indruk van andere mensen, meningen en machten.

Daarom is het belangrijk om er een dagelijkse gewoonte van te maken. Houd je iedere dag bezig met het Woord van God. En ik weet niet of je de zomer ook een beetje gebruikt om jezelf en je prioriteiten, je tijdsbesteding wat te evalueren.

En bv. of je je voorneemt om na de zomer – als bv. alle drukte weer losbarst – dingen wat anders aan te pakken. Een makkelijke 'take-away' uit dit verhaal is: zou je niet meer prioriteit kunnen geven aan het nadenken over het woord? En zo ja, dan moet je het niet houden bij een vaag voornemen. Zet het om in iets concreets. Bv. een app installeren die je hierbij helpt. Of een vaste, dagelijkse herinnering in je telefoon zetten. Of kies een vast moment op de dag. Of je opgeven voor een kring – online of offline. Of vraag iemand om samen mee de bijbel te lezen. Dat laatste is een van mijn eigen beste beslissingen geweest. Ik vroeg iemand om iedere week ca. een uur bij elkaar te komen voor koffie, een Bijbelgedeelte lezen en bespreken en te bidden voor elkaar. Misschien kun je ook zo iemand vragen, bv. uit de kerk. Maar hoe dan ook – maak er een patroon van, van dat bijbel lezen. Krijg je nooit spijt van. En is ook zo nodig. Dat gaat niet vanzelf, maar spijt krijg je er niet van.

Vier punten over die houding van de mensen in Berea, vier punten die ook onze houding zou kunnen typeren. En op deze houding rust zegen, want er komen juist in Berea veel mensen tot geloof. Die mensen in Berea gaan dus niet geloven, omdat ze stoppen hun verstand te gebruiken; maar ze komen tot geloof, omdat ze juist hun verstand gebruiken en op onderzoek uitgaan en ontdekken dat het klopt. En het is vast in alle tijden goed om die mensen in Berea te volgen, maar zeker in onze tijd is het hard nodig. ZouDie mensen in Berea – mensen om een voorbeeld aan te nemen. Misschien wel meer dan ooit. Het zou onze samenleving goed doen, het zou je je goed doen als je nog zoekend bent in geloof en het doet je goed als je al langer gelooft.

Allereerst, een aanstekelijk voorbeeld in onze samenleving. Want zou meer welwillendheid onze samenleving geen goed doen? Zou meer 'met oprechte belangstelling luisteren' niet mensen veel kunnen stoppen met alleen maar zichzelf te herhalen, zou dat hen niet wijzer kunnen maken? En in een tijd waarin nogal eens wordt geklaagd over oppervlakkigheid, zou het in zo'n tijd niet goed zijn als er meer mensen zouden zijn die de tijd nemen om zich te verdiepen in de bijbel? En in een tijd waarin van alles en nog wat wordt beweerd, zou het niet helpen als jij en ik de bijbel open en kritisch zouden onderzoeken? Zou het voor meer verdieping zorgen als meer mensen op onderzoek zouden uitgaan in de Bijbel? En als je het nog niet weet met het geloof, dan heb je ook iets aan dit voorbeeld van de mensen in Berea. Want die zeggen je niet dat je het 'maar gewoon moet geloven'. Een stom advies dat christenen desondanks nogal eens willen zeggen. Alsof het geloven zo makkelijk gaat als het omzetten van een knop. Ik heb ook nog nooit gehoord dat dit advies – 'om het maar gewoon te gaan geloven' - gewerkt heeft. Je kunt beter een voorbeeld nemen aan de mensen in Berea. Zij reageerden op de boodschap over Jezus. 'o, zo hadden we er nog nooit tegen aan gekeken. Laten we eens in de bijbel nagaan of het klopt.' En als je zo op onderzoek uitgaat, dan verhoogt dat je kansen om het geloof te vinden. Zij nemen de tijd om te luisteren naar de uitleg van Paulus en ze reageren erop door zelf op onderzoek uit te gaan, met name in de bijbel. En zo, soms voordat je het zelf in de gaten hebt, komt er geloof.

Ten derde: een voorbeeld voor als je het wel al weet met geloof. Dan heb je ook iets aan dit voorbeeld van de mensen in Berea. Ze sporen je aan om je te verdiepen. Zoals Jezus zijn volgelingen vraagt om God ook lief te hebben met hun verstand. Zeker als je gezegend bent met een goed verstand, dan hoop ik dat je het gebruikt om verder te komen in het geloof. Er sporen je aan om je te verdiepen, steeds weer in de bijbel na te zoeken wat er klopt, wat er gevraagd wordt. Dat is ook een vorm van God liefhebben, namelijk door God lief te hebben met je verstand. **Er is zoveel te leren. Er is zoveel te ontdekken. Je gaat er vooral Jezus Christus beter door zien. En dat is het mooiste en beste wat ons ooit gegeven is.**

Amen.

